

مه کسیم گـرگی - تـاـ ژینه وه
 له مه ژیان و داهـنا نه کانی ...
 وـرگـاـنی: خاـه به کر

ل۔ ئرشیقی دنگ کا نو - 2005

بـ [شى يـ [كـ م

مه کسیم گڼرگی له 28 زی ئاداری 1868 له نیجی نو فغورد وهك هه موو له دایك بوویهك چاوه كانی به دنیا هه ځه ځاوه. سا 1872 ش مه کسیم سافاتی ش باوکی به ځای نه ځای کول ځراوه "ئاوه" ده مرګت و ما ځاوه ځاوه فاسیل فنی دایکیشی به ځای مردنی هاوسه ره که یه وه "باوکی گڼرگی" ده گه ځته وه کن ما ځای باوانی "فاسیل فیتش کاشرین" له نیجی نو فغورد. باپیره ی گڼرگی له وه ده مه دا خاوه نی کارگه یه کی بڼا خ بوو. زیانی دایکی گڼرگی له ما ځای باوانیدا هڅنده ی نه خایاند، هر زړو زو ما ځاوه ځاوه یی له زیان و گڼرگی کرد. کاشیرین ی باپیره ش بڼو ی گڼرگی گرتنه ځته ی ځای به گوځره ی ځه خواستو ویسته ی که ځای پڼی قایل بوو، خسته ژر ځای کڅفی خو ځندن، ځاوه ځاوه فاسیل فنی دایه گه وره ی هه و ځاوه ته قه لاو کڅشی ځای خسته گه ځاوه پڼاوه پوره رده کردنیدا. زیان و ده رامهت و گوزه رانی باپیره ی ځاوه له سهختی کرد ځاوه له تهك دایه گه وره ییدا ههستی به ځاوه سووده یی ده کرد ههستی به وهش ده کرد که ځاوه ته کی ژیرو ووریاو. ځاوه گوشتار ځای بڼا هاوتایه له تهك ځاوه مانه شدا ځاوه ش نواد ځای میلی بوو شاره زاییه کی ته واویشی له مه ځاوه ځاوه فسانه و گڼرانی وحیکایهت خوانیدا هه بوو، به ځاوه شمه ندیه وه ځاوه مانه ی بڼا کو ځاوه زاکه ی باس ده کردو ده گه ځاوه یه وه.

پاشان بـ ماوهی چه ند سا ګـ رگی له پـ ناو دابین کردنی بڼـ ودا شوـن ګـ ګـ کـی له شوـنـ ګـ هـه بـ شوـنـ ګـ کی تر ده کرد، ئه و کارو پیشانهی چنگی ده که وت به ته و او تهی له سر هیچیان سه قامگیرو جـ گیر نه ده بوو، دهـ ګـ کاری ده رگاوانیی ده کرد، دهـ ګـ به شهوان پاسه وانی ده کرد، دهـ ګـ ده بوو به نـه وـا، دهـ ګـ له ویزگی شه مه نه فـردا ده بوو به بارههـ ګـر، هـه موو ها تووچـ یه کیشی له نـوان " نیجنی و قازان دا" بوو، له قازان _یشه وه بـ بنکه کانی او ه ماسی له سر ګـ خ و که ناره کانی

دهريای خه زهر، له نـوان بهر دashi بارودـخـی ئـم ژيانـه سـخت و ناـهـمـوارـهـدا که ساـيـهـتـی گـرگـی ووی له بهـهـز بوون وپـتـه و بوون کرد، تاوه کو له بـتـی که ساـيـهـتـیه کی بهـهـزدا خـی بـيـنـیه و، رـژ بهـهـژ شاره زایی و هـهـ سو که وتی بهـره و هـهـ وراز گهـشـی ده کرد، ئـمـهـش بووه هـی پـتـه وکردنی په یوه نـدیـه کانی له تـهـک جه ماوه رد، ساـیـ 1884 بهـره و قازان بـتـی گـرتـه بهـر ئـمـهـش ها نـدـهـرـکـ بوو بـ گـرگـی که تـکـه بهـلاوانی بـشـنـفـکـروـشـگـ بـت، هـدی هـدیش خـی له تـهـک ئـدـهـبی شـگـ بـیدا قاـ بوو کرد، سـهـره بـای ئـهـوـش ساـی 1891 بـ یه که مین جار به پـ سـهـرتـاسـهـری و سیای تهی کرد، هـر له "فـهـگـا" ی پان و بهـرـیـنـه و پاشان بهـره و "نـیـجـنی و تـسـارـتـسـین" ملی نا، که پـشـتر به "ستالینگراد" ناوزه ند ده کرا، پاشان بهـره و ناوچه ی "دـن" بـتـی گـرتـه بهـر پاشان سـهـر له نوـ ووه و ناوچه کانی "دـن و ئـکـرانیـا و باسارابیا" بـتـی گـرتـه بهـرتـا گه یشته که نارـه کانی "دانـب"، پاش ئـم گهـشـه ش بـتـی خه کانی ده ریای هـشـی هـمـو و ته یکرد، ئنجا بهـره و "ئـدـیـسا" ملی نا، "قهـرم و کـبان " و ناوچه ی "تـفـیر" ی جـهـشـت تاوه کو به ناوچه شاخاویه کانا گه یشته "تـفـلیـس" ی پایتهختی جـرجـیا. لهـم هـمـو بـتـی کردنا نهـدا نکوـی له کار کردن نه کردو پاشگـز نه بـوه، له کـهـه گـه و بـتـی گـه و بانه کاندـا سه پانی و بارهـه گـری بـتـی جوتیاره کان ده کرد، ئـم گهـشـه ش له لای گـرگـی بووه هـی ئـهـو ی که ره سه یه کی به سوودو چـو پـی داهـنـانی له لا دروست و گهـه بـت. هـنـدـه ش به سه ئـه گـر بـت و بـتـین به ره مه کانی گـرگـی هـر له "ماکسارجـدراو، گلگامش و، ئیزرغیلی پیره و، ویملیان بیلای و، دهـره نـجـامـه کان و، چه نـدینی تـریش له و شـوه یه، که له ژيانی گـرگـی دا بوون به بـنـه مایهـک له و گهـشـه دا، ئـه و گهـشـه ش له به هاری 1891 وه تاوه کو کـتـایی پایزی خایاند .

ئـه مانـه ش وای له گـرگـی کرد که ژینـبـه نـدی مـنا ی و هـهـرزه کاری خـی له یه کـه له هـره به ره مه سـهـر که وتوه کانیـدا له زنجیره چـرکـی "منا ی" له ساـی 1913، وه هـهـروهـا چـیرکـی "له نـوان خه کانا" ساـی 1916، وه چـیرکـی "کـه به نـدـه کـانـم" ساـی 1923 به رجهـسته بکات. ئـم چـیرکـی کانهـش بوونه هـکارو بـنـه مایه کی سـهـره کی بـتـی پـناسـه کردن و ناساندنی پـشـکـه و تنی ئـدـه بی گـرگـی، به های بـتـی هاوتای به گـرگـی لاو و هـهـ قوـاوی نـو گـهـل و جه ماوهـر به خشی. جگه له مهـش گـرگـی له چـیرکـی که درـژـه کانیـدا سـهـره بـای گـرنـگی به تابلـه هـمیشـه یه کانی ژيانی مندای، ژيانی و سیای سـهـدی نـزده هـمی ئـه و سـهـرده مهـشی ده خسته نـو و تابلـه ئـدـه بیـه کانیـه و، به شـوه یه کی بـاستـگـیـانـه له تـهـک ژيان و بارودـخـی هـهـژارو بـتـی دهـرامـه ته کانی ئـه و ده مهـدا مامـه ی ده کرد، ئـه و هـهـژارو بـتـی دهـرامـه تانه ی که نـوی نا بوون "پاـهـوانـه ساکاره کان" .

چالاکي و جموجي گڙگي له شځا شدا.

له و دهمه دا که گڙگي له "قازان" بو واته له سا 1884 دا، که بهر دو بنکي ئيشکردني (وه کوکار) دهراني، ترس و گومان کي سه بارهت به ک بونه وه کاني هه ځه ځنځيريه کاني لاواني شځا شگي شاري شار ه که لا دروست بوو بوو، نه وه بووه ه ځي نه وه که پ و پاگه نده يه کي شځا شگي شاري له نه و جوتياره کاني ناوچه "ځا گادا" له سا 1888 ب و بکا ته وه. نه مه ش بووه ه ځي نه وه که له "نيچني نوفغورد" سا 1889 گڙگي ب يه که م جار ده ستگير بکرت به گوماني نه وه که که س کي گره ش و ځن و ناژاوه گځه، پاشان خرايه ژر چاود ځري ووردی پ لیس ه وه، پاش نه م و داوه ش گڙگي له 10 ځي کانوني دووه مه مي 1905 به يان نامه يه کي شځا شگي شاري ب و اوکرده وه که ناوهر که کي هانداني جه ماوهر بوو به بره ودان به ا په ځين و بهرپا کردني شځا ش و نه ه ځتن و ک تايي پ ه ځناني حوکم ځاني ده سه ځاتي "نيق ځاي دووه م"، چونکه به فرماني نه و له 9 ځي کانوني دووه مه م دا دارو ده سته کي به ته ځه کړدن بهر ه نگاري ځ پيشان داني کي جه ماوهر ځ منانه و ناشتي خوازانه بوونه وه. ئا کاميش بووه ه ځي نه وه ده سه لاتداراني ځه يسه ر گڙگي بگرت و مه حکومي بکات و له ځه ځاي "بتر با فلسکاي" زينداني بکات. نه م کار دانه وه يه ځه يسه ر دهر ب ځني کي توندي جه ماوهر ځ و و سيا و جه ماوهر ځ روپاشي گرته وه، ځه يسه ريش له ه ناي ته وژمي نه م نا ه زاييه دا بهرگي نه گرت و بهرگري پ نه کراو ناچار کرا گڙگي ئازاد بکات.

جموجي و چالاکيه کان وای له گڙگي کړدبوو که نه زان ت سره وتن چيه، له م سک له ده ماوده مي بهرپا بووني شځا ش 1905 شوقه کي ببوو به بنکي دا بينکردني چه کو ته ځه مه ني سره ځاي دروستکردني قومبيله ي ده ستيش تيايدا ب کړ کاراني شځا شگي، ه و و ک ششيش هه ميشه بهر ده وام بوو ب ک ځيني زياتر چه ک و ته ځه مه ني، هر له و دهمه شدا له "بترس ب ځرگ" ب يه که م جار چاوي به ل ځنين کهوت، وه له سا 1906 وه تاوه کو سا 1913 له مه نفاو دهر به دهريدا ژيان و گوزهراني به سر دهر د به ب نه وه بتوان ت و تواناي هه ب ت بگه ځته وه ب و سيا، نه وه بوو له ژر جهخت و ځاي گشتي نه و ده و ته تيدا له 31 ځي کانوني يه که مي 1913 دا ده سه ځاتي ځه يسه ر دادگايي کردني گڙگي اگرت و هه ځپه سارد.

گڙگي و ئکت بهر.

گڙگي هر له سره تاي ده ست پ کردني شځا ش ئکت بهر وه هه موو ه و و ک شش کي ځي له پ ناو يارمه تي و هاريکاري کردني ده سه ځاتي س ځتي و خو ځان دن و بهرپا کردني شځا ش کي س سياليستي نو ځسته

گه، ههستا بهدامهزراندنی لیژنهیهك بـ هاریکاری كردنی زانایان و پسپـران و شارهزایان له پـناو بنیات نانی بنكهیهكى "ئـدهبى جیهانى" بـ پهخش و بـاوكردنهوه، وههروهـا گـقارـكیشى بهـناو نیشانى "كارگهـران" بـاو كردهوه.

وهـئـهـو دهـمـهـى گـرگـى ژيانى له مهـنفادا ئـهـگـوزهـران و بهـسـهـردهـبرد پهـیـوهـندیهـكى تـوندو تـ و ئـجـگـار پـتهـوى بهـ دهـقـهـرو و وـاـتهـكهـیهـوه هـهـبوو، وهـ رـ بهـ رـ عـهـودا و پـهـرـشـى هـهـوا و دهـنگ و باس و وهـدوا چـوون و چـنـتى پـشـكهـوتـن و بهـرهـو پـشـچـونى نـوسـهـره لاوهـكان بوو. له هـهـمان كاتـیشـدا گـرگـى له مهـنفا بوو بهـ نوـنـهـرى شـنبـیری وـاـتى سـقـت، وهـ له هـهـمان كاتـیشـدا بوو بهـدوژمنى سهـرسـهـختى سهـرهـكـی كـنـخـوازو دوژمنانى شـشـ له هـهـر چـیزهـو شـوهـیهـك بووبن.

[بـ خوـندنـوـى بـشـى دووـم كلیكى ئـرـبـكـان](#)

سهـرچـاوه:دراستـه ادبیه دكتـر جلیل كمال الدین چاپى یهـكهـم ساـى 114،111ل 1985